

Деякі термінологічні тлумачення індивідуальної форми навчання через її «похідні»

У сучасній педагогіці та психології активно досліджується питання щодо використання перспективних педагогічних технологій, які забезпечили б підвищення результативності та ефективності навчання і професійної підготовки, спричиняли позитивний вплив на особистісний розвиток студента та на його професійне становлення, як майбутнього вчителя. Одним із основних завдань, які на сучасному етапі стоять перед вищими педагогічними закладами – є підготовка майбутнього вчителя як самостійної особистості, яка б відповідала всім вимогам нашого сьогодення, тобто була здатна до самовдосконалення, самоосвіти, самореалізації. Вирішення такого завдання базується на врахуванні у процесі навчання у ВНЗ індивідуальних особливостей студента, створення умов для розвитку і вдосконалення його психічних і фізіологічних задатків.

Індивідуальна форма навчання забезпечує формування у студентів умінь самостійно опрацьовувати матеріал, привчає до самоосвіти, поглиблює і розширює набуті знання, надає можливість студентові реалізувати себе як індивідуальність відповідно до своїх вроджених і набутих здібностей і задатків. В умовах індивідуалізації викладач має можливість активізувати навчальну діяльність студентів, досягти поставленої для кожного студента навчальної мети відповідно врахувавши його індивідуальні можливості, виступає при цьому в ролі консультанта або керівника. Отже, індивідуалізація навчання – це актуальна проблема сучасної педагогіки та методики навчання окремих навчальних дисциплін.

Протягом усієї історії свого розвитку, починаючи з часів Я. Коменського, який наполегливо пропонував учителям у процесі навчання вивчати і враховувати індивідуальні особливості учнів і до нашого часу, ні у шкільній, ні у практиці вищого навчального закладу дана проблема не знайшла свого наукового розв'язання. Її дослідженням займалися Й. Песталоцці, М. Пирогова, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський, П. Блонський, Л. Виготський, Г. Данилочкіна, Є. Рабунський, В. Крутецький, А. Кірсанов.

На даний момент, коли ВНЗ на шляху Болонського процесу, індивідуальна форма навчання набуває ще більшої актуальності. Різні аспекти цієї проблеми на сучасному етапі висвітлювали: А. Алексюк, Б. Ананьєв, М. Бондаренко, Т. Васильєва, Л. Виготський, В. Вихрущ, В. Володько, С. Гончаренко, Н. Завієна, Ж. Ковалів, І. Костюк, В. Мерлін, О. Напрасна, В. Онищук, Т. Некрасова, С. Овчаров, М. Сосяк, Т. Труханова, І. Унт та багато інших.

На сучасному етапі індивідуальна форма навчання у трактуванні різними вченими має багато похідних: «індивідуалізація навчання», «індивідуалізоване навчання», «індивідуальне навчання», «індивідуальний підхід», «особистісно орієнтоване навчання» і т.п.. Хоча всі вони дуже подібні за своєю суттю, все ж різняться сферами вживання.

Мета нашої статті – систематизувати існуючі в літературі тлумачення даних понять, що стосуються навчання у різних закладах освіти і узагальнити їх та конкретизувати стосовно вищої школи.

За основу *індивідуалізації навчання* В. Онищук, І. Унт, Т. Васильєва, О. Савченко, Г. Селевко, М. Скрипник покладають врахування індивідуальних особливостей учня чи студента під час навчання. В. Крутецький, М. Ляховицький, С. Ніколаєва індивідуалізацію навчання розглядають як наближення навчального процесу до оптимальної моделі студента. Думку, що індивідуалізація навчання є освітньою технологією, яка ґрунтується на принципі індивідуалізації підтримують С. Бондар, Л. Момот, Л. Липова, М. Головка, О. Братанич.

В роботі [1] В. Володько зазначає, що індивідуалізація навчання – це «організація такої системи взаємодії між учасниками процесу навчання, коли якомога повніше враховуються і використовуються індивідуальні можливості кожного, визначаються перспективи подальшого розумового розвитку та гармонійного вдосконалення особистісної структури, відбувається пошук засобів, що компенсували б наявність недоліків і сприяли формуванню індивідуальної особистості».

Індивідуалізоване навчання О. Братанич визначає як навчання, в основі якого лежить принцип індивідуалізації та педагогічна технологія, що передбачає врахування індивідуальних особливостей. П. Сікорський, В. Володько, розглядають дане навчання, як навчання за індивідуальним планом, програмою, формами і засобами.

На думку Ю. Машбиця індивідуалізоване навчання – це «навчання, яке відбувається чітко за певною моделлю конкретного студента, при цьому параметри моделі вже введені до навчальної системи і використовуються нею, але у процесі навчання до моделі можуть бути внесені поправки, зміни й уточнення»[4].

Індивідуальний підхід І. Унт, В. Володько визначають як врахування комплексу індивідуальних особливостей, а В. Кузьменко – як використання форм, засобів, методів і прийомів із врахуванням індивідуального розвитку, М. Скрипник – як принцип, відповідно до якого, відбувається взаємодія із окремим учнем чи студентом за індивідуальною моделлю.

Г. С. Костюк дає таке означення індивідуальному підходу до навчання та виховання: «це не лише пристосувати навчання до індивідуальних особливостей учнів, але й впливати на формування індивідуальних особливостей учнів, керувати ними, забезпечувати всі умови для максимального розвитку нахилів, здібностей, талантів кожного і якщо виявляються негативні індивідуальні риси, то» [3].

Отже, як бачимо, «індивідуалізація навчання», «індивідуалізоване навчання», «індивідуальний підхід» у трактуванні вченими перекликаються і не мають чіткого розмежування.

Більш спільні погляди щодо визначення і чіткіше виокремлення відносно попередніх трактувань, стосується індивідуального навчання. Так М. Скрипник, І. Унт, Є. Машбиць, С. Бондар, Л. Момот, Л. Липова, М. Головка не зважаючи на незначні розбіжності у трактуванні, здійснення даного навчання вбачають лише завдяки взаємодії вчителя з певним учнем чи студентом.

Зокрема у роботі [5] М. Скрипник, розглядаючи проблему індивідуального навчання, вказує, що це є така «форма, модель організації навчального процесу за якої:

- 1) педагог взаємодіє лише з одним учнем;
- 2) один учень взаємодіє із засобами навчання (книжки, комп'ютер і т. д.)».

Опрацювавши в ході дослідження педагогічну, психологічну і методичну літературу, детальний аналіз понять «форма» навчання, «індивідуальна форма» та її похідних ми подали у статті «Термінологічний аспект проблеми індивідуалізації навчання історії математики»[2].

На сучасному етапі у науковій, методичній і психолого-педагогічній літературі не існує однозначного визначення жодного із даних понять. У той же час усі вони спрямовані на забезпечення особистісно орієнтованого навчання, що є надзвичайно актуальним на сучасному етапі розвитку кожної ланки освіти. Широкий аналіз поняття «особистісно орієнтоване навчання» подається в роботах І. С. Якиманської [6]. Вона зазначає, що особистісно орієнтований освітній процес – це система побудови взаємозв'язку навчання і учіння, що забезпечують розвиток особистості як індивідуальності. Зміст, методи, прийоми і технології особистісно розвивального навчання спрямовані, головним чином, на розкриття і використання суб'єктного досвіду кожного студента і підпорядковані становленню особистісно значущих способів пізнання шляхом організації цілісної навчально-пізнавальної діяльності. Узагальнюючи опрацьовану нами літературу, можна зробити висновок:

Індивідуалізація навчання – наближення процесу навчання до індивідуальної моделі студента; врахування індивідуальних особливостей; орієнтування на врахування засобів, методів і темпу .

Індивідуалізоване навчання – застосування індивідуальних технологій; навчання за індивідуальними програмами, планами і формами.

Індивідуальний підхід – врахування комплексу індивідуальних особливостей; розвиток як усіх учнів, так і кожного зокрема.

Індивідуальне навчання – самостійна робота за одним завданням; взаємодія викладача із студентом, студента із засобами навчання.

Аналіз педагогічної та психологічної літератури свідчить, що проблемі індивідуалізації навчання завжди приділялась належна увага. Розглянувши поданий матеріал, переважна кількість тлумачень стосується саме використання індивідуальної форми навчання в загальноосвітній школі, але ми вважаємо, що вони безумовно поширюються і на вищу школу, тобто це ще раз доводить актуальність дослідження використання індивідуальної форми навчання у вузі. Як і будь яка форма організації навчання у вищій школі, індивідуальна форма характеризується передусім зв'язком між викладачем і студентом в процесі навчальної діяльності. Тому ми надаємо перевагу саме індивідуальному навчанню.

Індивідуальне навчання у ВНЗ ми бачимо як співпрацю викладача і студента, яка є подібною у загальному і індивідуальною у кожному конкретному випадку (відносно взаємодії викладача зі студентом, студента із засобами навчання) і спрямована на забезпечення студента знаннями, на розвиток його як особистості, із врахуванням індивідуальних властивостей і особливостей. Індивідуальне навчання спрямоване на забезпечення студентів глибокими знаннями і професійними вміннями. У процесі такого навчання враховуються індивідуальні особливості студентів і застосовуються спеціальні засоби та методи.. Індивідуалізація навчання дає можливість усвідомити студентові переваги і недоліки своїх можливостей у навчанні, сприяє розвитку самосвідомості і відповідальності. Індивідуальне навчання організовується з метою створення оптимальних умов для здобуття певного освітнього рівня відповідного до особистих потреб, індивідуальних здібностей, можливостей, розвитку нахилів, таланту.

Підсумовуючи наше дослідження ми дійшли висновків, що використання індивідуальної форми навчання у будь-якому із тлумачень має такі особливості:

- спрямоване на розвиток особистості;
- сприяє кращому засвоєнню знань завдяки використанню форм, засобів

методів і прийомів відповідно до індивідуальних особливостей учня чи студента;

- здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей учня чи студента;
- відбувається у вигляді взаємодії викладач – студент (учень) – засоби навчання.

Література:

1. Володько В.М. Індивідуалізація та диференціація навчання і виховання / гуманітарні науки. – 2001. - №1. – с. 54 – 65.
2. Годованюк Т.Л. Термінологічний аспект проблеми індивідуалізації навчання історії математики // Вісник Черкаського університету. Вип.. 85.: Збір. наук. праць. – Черкаси. – 2006. – 163с.
3. Костюк Г.С. Навчально – виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред.. Л.М. Проколієнко. – К.: Рад. школа, 1989. – 608с.
4. Машбиц Е.И. и др. Диалог в обучающей системе / Е.И. Машбиц, В. В. Андриевская, Е.Ю. Комисарова; Под общ. ред. А.А. Стогния и др. – К.: Выща шк., Голов. Изд – во, 1989. – 183с.
5. Скрипник М.І. Технологія індивідуалізації навчання в післядипломній освіті педагогів // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Вип. 4.: Збір. наук. праць / Ред. кол. Л.І. Даніленко (гол. ред.) та ін. – К.: Логос, 2001. – с. 85 – 90.
6. Якиманская И. С. Технология личностно-ориентированного образования. – М.: Сентябрь. – 2000. – 171 с.